

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.2:343.53

Будяченко Ольга Миколаївна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Будяченко Ольга Николаевна

*кандидат юридических наук,
доцент кафедры уголовного права и криминологии
Одесский государственный университет внутренних дел*

Budyachenko Olga

*Candidate of Law Sciences,
Associate Professor of Criminal Law and Criminology
Odessa State University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0002-6506-1918

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СКЛАДУ СУБ'ЄКТІВ
КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО
БАНКРУТСТВА**

**АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ОТНОСИТЕЛЬНО СУБЪЕКТОВ
УГОЛОВНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ЗА ДОВЕДЕНИЕ ДО
БАНКРОТСТВА**

**TOPICAL ISSUES OF DETERMINING THE SUBJECTS OF CRIMINAL
LIABILITY FOR BRINGING TO BANKRUPTCY**

Анотація. Досліджено така складова складу злочину, який передбачений статтею 219 Кримінального кодексу України, як суб'єкт злочину. Зроблено висновок про недосконалість законодавства в частині визначення такого елемента складу злочину, як суб'єкт.

Додатково обґрунтовано теза про неможливість визнання суб'єктами кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства всіх службових осіб, оскільки включення до складу суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК України службових осіб органів державної влади є неконструктивним із огляду на види суб'єктів, які можуть бути визнанні банкрутами.

Відзначено, що з огляду на те, що арбітражний керуючий не захищений нормами трудового законодавства, є зареєстрованим і підзвітним як самостійний суб'єкт професійної діяльності, недоречним є визнання його службовою особою боржника. В той же час, враховуючи вірогідність вчинення ним дії, які спрямовані на доведення боржника до банкрутства, він має бути самостійним суб'єктом відповідальності за вчинення злочину, який передбачений статтею 219 КК України.

Аргументовано, що визнання самостійним суб'єктом кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства заінтересованих осіб стосовно боржника у розумінні ст. 1 КзПБ дозволить вирішити проблему притягнення до відповідальності за скоєння злочину, який передбачено статтею 219 КК України службових осіб, які займали таке становище останні три роки, що передували виникненню ознак банкрутства та пов'язаних із боржником осіб.

На основі проведеного дослідження запропоновано включення заінтересованих осіб стосовно боржника, склад яких закріплений у ст. 1 КзПБ та фізичних осіб до складу суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 Кримінального кодексу України; доведено визнання арбітражного керуючого самостійним суб'єктом злочину, який передбачено статтею 219 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: *злочин, банкрутство, суб'єкт злочину, заінтересована особа стосовно боржника, арбітражний керуючий.*

Аннотация. *Исследована такая составляющая состава преступления, предусмотренного статьей 219 Уголовного кодекса Украины, как субъект. Сделан вывод о несовершенстве законодательства по части определения такого элемента состава преступления.*

Дополнительно обоснована не конструктивность признания субъектами уголовной ответственности за доведение до банкротства всех должностных лиц, поскольку включение в состав субъектов преступления, предусмотренное статьей 219 УК Украины, должностных лиц органов государственной власти является невозможным с учетом видов субъектов, которые могут быть признаны банкротами.

Отмечено, что ввиду того, что арбитражный управляющий не защищен нормами трудового законодательства, зарегистрирован и подотчетен как самостоятельный субъект профессиональной деятельности, неуместно признание его должностным лицом должника. В то же время, учитывая вероятность совершения им действия, направленные на доведение должника до банкротства, он должен быть самостоятельным субъектом ответственности за совершение преступления, предусмотренного статьей 219 УК Украины.

Аргументировано, что признание самостоятельным субъектом уголовной ответственности за доведение до банкротства заинтересованных лиц по отношению к должнику в понимании ст. 1 КЗоТ позволит решить проблему привлечения к ответственности за совершение преступления, предусмотренного статьей 219 УК Украины должностных лиц, занимавших такое положение последние три года, предшествовавших возникновению признаков банкротства и связанных с должником лиц.

На основе проведенного исследования предложено включение заинтересованных лиц по отношению к должнику, состав которых закреплен в ст. 1 КЗПБ и физических лиц в состав субъектов

преступления, предусмотренного статьей 219 Уголовного кодекса Украины; доказано признание арбитражного управляющего самостоятельным субъектом преступления, предусмотренного статьей 219 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: *преступление, банкротство, субъект преступления, заинтересованное лицо по отношению к должнику, арбитражный управляющий.*

Summary. *The component of the crime, which is provided by Article 219 of the Criminal Code of Ukraine, as a subject of the crime has been studied. It is concluded that the legislation is imperfect in terms of determining such an element of the crime as the subject.*

Additionally, the thesis about the impossibility of criminalization of subjects of bankruptcy for bringing all officials to bankruptcy is substantiated, as the inclusion of officials of public authorities in the crime, which is provided by Article 219 of the Criminal Code of Ukraine is unconstructive given the types of entities that may be declared bankrupt.

It is noted that given that the arbitral trustee is not protected by labor law, is registered and accountable as an independent professional, it is inappropriate to recognize him as an official of the debtor. At the same time, given the likelihood of him committing acts aimed at bringing the debtor to bankruptcy, he must be an independent subject of liability for the crime, which is provided for in Article 219 of the Criminal Code of Ukraine.

It is argued that the recognition of an independent subject of criminal liability for bringing to bankruptcy of interested persons in respect of the debtor within the meaning of Art. 1 of the Labor Code will solve the problem of bringing to justice for committing a crime under Article 219 of the Criminal Code of Ukraine officials who held this position for the last three years,

preceding the appearance of signs of bankruptcy and persons related to the debtor.

On the basis of the conducted research the inclusion of the interested persons concerning the debtor which structure is fixed in Art. 1 of the Labor Code and individuals to the subjects of the crime, which is provided by Article 219 of the Criminal Code of Ukraine; the recognition of the arbitral trustee as an independent subject of the crime, which is provided by Article 219 of the Criminal Code of Ukraine, has been proved.

Key words: *crime, bankruptcy, subject of crime, interested person in relation to the debtor, arbitration trustee.*

Постановка проблеми. Невід’ємним явищем ринкової економіки будь-якої держави є банкрутство, належною метою якого визнається поновлення платоспроможності боржника через застосування процедури санації або задоволення вимог кредиторів шляхом реалізації в судовому порядку ліквідаційної процедури. Втім, розвиток ринкових відносин обумовлює зростання рівня криміналізації економіки.

Одним зі способів такої криміналізації є доведення суб’єктів господарювання до банкрутства, що дозволяє як уникнути виконання зобов’язань перед контрагентами та державою, так і отримати у власність чуже майно без оплати його реальної вартості. В цьому аспекті варто підтримати С.І. Болдарь, яка наголошує про те, що «злочини, пов’язані з банкрутством, мають високий ступінь суспільної небезпеки, адже вони підривають довіру в господарських взаємовідносинах, відштовхують потенційних інвесторів, внаслідок чого зменшується приплив капіталовкладень у вітчизняне виробництво» [1, с. 2]. Отже, очевидно є необхідність пошуку ефективних заходів протидії такому явищу. О.О. Круглова слушно наголошує про те, що кримінально-правова охорона має

бути дієвим способом охорони банкрутства від злочинних посягань [2, с. 1].

Втім, правозастосовна практика свідчить про непоодинокі випадки виникнення ускладнень виявлення та розслідування доведення до банкрутства, які обумовлені особливостями встановлення об'єктивної сторони цього злочину, різному ставленню до оцінки дії суб'єктів злочину господарським судом в рамках розгляду справи про банкрутство тощо. Варто підтримати О.С. Яцюк, який стверджує про те, що переважання виправдувальних вироків над обвинувальними за складом злочину, який передбачено ст. 219 Кримінального кодексу України (далі – КК України) та наявність незначної кількості на Україні вироків за цим складом злочину, обумовлено значною складністю такої категорії кримінальних проваджень [3, с. 86].

Основи правових засад реалізації кримінально-правової відповідальності за доведення до банкрутства представлені положеннями КК України, зокрема, статтею 219 передбачено відповідальність за доведення до банкрутства [4]. Окреме місце в регулюванні інституту банкрутства належить Кодексу з питань банкрутства (далі - КзПБ), яким визначені умови та порядок визнання банкрутом боржника фізичної або юридичної особи [5]. Незважаючи на оновлення законодавства про банкрутство, реалізація вказаних нормативно-правових актів свідчить про необхідність удосконалення законодавства в цій частині.

Теоретичні питання, пов'язані із реалізацією кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства становлять предмет наукових досліджень Г.Є. Болдарь [1] Б.М. Грек [6], О.О. Круглової [2], О.Г.Фролової [7], О.С. Яцюк [3] та ін., однак їх аналіз ілюструє відсутність у науці єдиного підходу до складу суб'єктів доведення до банкрутства тощо.

Викладене вище вказує на актуальність і доцільність наукового

дослідження за обраною темою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є обґрунтування пропозиції щодо суб'єктів кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із проблемних питань, яке виникає в процесі реалізації кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства є визначення такого елемента складу злочину, як суб'єкт.

Суб'єкти злочину, який передбачено статтею 219 КК України належать до категорії спеціальних суб'єктів. Б.М. Грек гнучно відзначає, що крім таких ознак як осудність і досягнення 16-річного віку, суб'єкт доведення до банкрутства повинен мати й додаткову (спеціальну) ознаку, а саме, певний правовий зв'язок із суб'єктом господарювання, що дає можливість отримання ним інформації про фінансову та господарську діяльність [6, с. 12].

Звісно це так, адже у ст. 219 КК України йдеться про таких суб'єктів злочину як громадянин - засновник (учасник) або службова особа суб'єкта господарської діяльності, якого доведено до банкрутства.

Склад осіб, які входять до суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК України вже тривалий час піддається критиці у науковій літературі.

Щодо такого суб'єкту злочину як службова особа суб'єкта господарювання заслуговує на увагу та підтримку уточнення О.Г. Фролова про те, що відносно злочинів у сфері банкрутства не варто вести мову про всі категорії службових осіб і варто звузити цю категорію до осіб, які виконують організаційно-розпорядчі обов'язки або адміністративно-господарські у зв'язку з постійним чи тимчасовим обійманням посади у суб'єкта господарювання будь-якої форми власності [7, с. 115]. Звісно включати до складу суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК

України службових осіб органів державної влади є неконструктивним і уточнення О.Г. Фролова заслуговує на увагу з огляду на те, що у ст. 219 КК України, на відміну від ст. 364 КК України, не визначає коло осіб, які визнаються службовими особами.

Одним із результатів дисертаційного дослідження Г.Є. Болдарь була слушна пропозиція про зміну в диспозиції ст. 219 КК України поняття «громадянин – засновник» на поняття «засновник (учасник) суб'єкта господарської діяльності» [1, с. 7]. Підтримуючи таку пропозицію в цілому, як більш повне та коректне формулювання, варто уточнити, що дуже малою є вірогідність набуття фізичною особою корпоративних прав не маючи громадянства жодної країни.

Найбільш ваговою є пропозиція Г.Є. Болдарь про включення до складу суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК України арбітражного керуючого із тих підстав, що така особа наділена організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими повноваженнями, призначається на посаду господарським судом [1, с. 8].

Подібною є пропозиція О.Г. Фролової, яка визнає арбітражного керуючого суб'єктом кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства як службової особи, діяльність яких пов'язана з виконанням обов'язків за спеціальним повноваженням, та наполягає на можливості наділення таких осіб спеціальними повноваженнями на виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків на підставі рішення суду [7, с. 125].

Пропозиції науковців було втілено у чинне законодавство. Так, відповідно до частини другої статті 10 КзПБ, арбітражний керуючий прирівнюється до службової особи підприємства-боржника з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень

Попри все, питання про конструктивність включення арбітражного керуючого до кола службових осіб боржника є дискусійним у науковій площині та серед практиків з огляду на те, що у частині першій статті 10 арбітражний керуючий визнається суб'єктом незалежної професійної діяльності.

Звісно, з моменту призначення арбітражного керуючого ліквідатором або керуючим санацією на нього покладається виконання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків щодо виконання повноважень керівника підприємства, в той же час, оскільки він не захищений нормами трудового законодавства, є зареєстрованим і підзвітним як самостійний суб'єкт професійної діяльності, то визнання його службовою особою боржника є недоречним. В той же час, враховуючи вірогідність вчинення ним дії, які спрямовані на доведення боржника до банкрутства, він має бути самостійним суб'єктом відповідальності за вчинення злочину, який передбачений статтею 219 КК України.

У продовження питання щодо службових осіб як суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК України варто відзначити, що КзПБ не передбачає такого учасника процедури банкрутства. Зокрема, зі змісту статті 1 КзПБ йдеться про участь у процедурі банкрутства заінтересованих осіб стосовно боржника та уповноважену особу засновників (учасників, акціонерів) боржника. При цьому, виходячи із наявного у статті визначення заінтересована особа стосовно боржника вбачається, що ним охоплюється такий суб'єкт як службова особа суб'єкта господарської діяльності, якого доведено до банкрутства. Втім, крім службових осіб, до кола заінтересованих осіб відносно боржника включені юридична особа, що здійснює контроль над боржником, юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває під контролем третьої особи, а також особи, які перебувають у

родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою – боржником.

Щодо порушеного питання І. Бутирська слушно відзначає, що такий стан законодавства свідчить про неповне законодавче врегулювання інституту відповідальності зазначених осіб за неправомірні дії у банкрутстві та пропонує введення такого суб'єкта відповідальності як «особа, що контролює боржника», який широко використовується у законодавстві зарубіжних країн та здатний об'єднати таких осіб як засновники, учасники, акціонери, керівник та службові особи боржника [8, с. 99].

Погоджуючись із вченою в цілому, вважаємо доцільним визнання самостійним суб'єктом кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства саме заінтересованих осіб стосовно боржника у розумінні ст. 1 КзПБ .

Визначення суб'єкту цього злочину саме у такий спосіб дозволить вирішити й таку проблему, як притягнення до відповідальності за скоєння злочину, який передбачено статтею 219 КК України службових осіб, які займали таке становище останні три роки, що передували виникненню ознак банкрутства та пов'язаних із боржником осіб. Адже є очевидним, що існуючий стан законодавства може дозволити уникнути відповідальності за доведення до банкрутства у випадку звільнення службових осіб з роботи у відповідного суб'єкта господарювання.

Варто наголосити, що чинна редакція статті 219 КК в частині визначення суб'єкта злочину не враховує зміни законодавства про банкрутства, адже у КзПБ від 18.10.2018 № 2597-VIII запроваджена можливість визнання банкрутом фізичної особи, яка не є суб'єктом господарювання. Таке нововведення є новелою, яка привертає пильну увагу як вчених, так і практиків і залишається дуже дискусійною. Втім не варто виключати існування фактів доведення фізичних осіб до банкрутства

шляхом вчиненням ними дії, які спрямовані на збільшення їх боргових зобов'язань та зменшення їх майнової бази. При цьому, аргументи на користь виключення фізичних осіб із кола суб'єктів кримінальної відповідальності за доведення до банкрутства відсутні. З огляду на викладене вважаємо, що фізична особа, що діє без створення юридичної особи та не є суб'єктом підприємницької діяльності може бути вина у доведенні себе до банкрутства.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Таким чином, на підставі аналізу законодавства щодо реалізації кримінально-правової відповідальності за доведення до банкрутства обґрунтовано недоцільність визнання арбітражного керуючого службовою особою боржника (банкрута); запропоновано включення до складу суб'єктів злочину, який передбачено статтею 219 КК України заінтересованих осіб стосовно боржника, склад яких закріплений у ст. 1 КзПБ та фізичних осіб, без статусу підприємця.

Запропоновані пропозиції потребують внесення відповідних змін до статті 219 КК України.

Подальші наукові дослідження доцільно спрямувати на обґрунтування пропозиції щодо кваліфікації об'єктивної сторони складу злочину, який передбачено статтею 219 КК України.

Література

1. Незаконні дії у разі банкрутства: проблеми кримінально-правової кваліфікації та вдосконалення законодавства: автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2007. 20 с.
2. Круглова О.О. Кримінальна відповідальність доведення до банкрутства (аналіз складу злочину): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2005. 18 с.

3. Яцюк О.С. Відповідальність за доведення до банкрутства господарюючого суб'єкта. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 30 листопада 2018 року). Х.: ХНАДУ. 2018. С. 85-88.
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341 Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.
5. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Відомості Верховної Ради України, 2019, № 19, Ст. 74.
6. Грек Б.М. Кримінально-правова відповідальність за фіктивне банкрутство та доведення до банкрутства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Академія адвокатури України. Київ, 2005. 16 с.
7. Фролова О.Г. Злочини, пов'язані з банкрутством в Україні : кримінально-правова характеристика : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Київський нац. ун-т імені Т. Шевченка. Київ, 2006. 24 с.
8. Бутирська І. Відповідальність осіб, що контролюють боржника, у справі про банкрутство. Право України. 2018. № 98-110.

References

1. Nezakonni dii u razi bankrutstva: problemy kryminalno-pravovoi kvalifikatsii ta vdoskonalennia zakonodavstva: avtoref. dys ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Lviv, 2007. 20 s.
2. Kruhlova O.O. Kryminalna vidpovidalnist dovedennia do bankrutstva (analiz skladu zlochynu): avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Nats. un-t vnutr. sprav. Kharkiv, 2005. 18 s.
3. Iatsiuk O.S. Vidpovidalnist za dovedennia do bankrutstva hospodariuiuchoho subiekta. Problemy ta perspektyvy rozvytku pidpriemnytstva: materialy KhII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi

- konferentsii (m. Kharkiv, 30 lystopada 2018 roku). Kh.: KhNADU. 2018. S. 85-88.
4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 05.04.2001 r. № 2341 Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2001. № 25–26. St. 131.
  5. Kodeks Ukrainy z protsedur bankrutstva: Zakon Ukrainy vid 18.10.2018 r. № 2597-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, 2019, № 19, St. 74.
  6. Hrek B.M. Kryminalno-pravova vidpovidalnist za fiktyvne bankrutstvo ta dovedennia do bankrutstva: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Akademiia advokatury Ukrainy. Kyiv, 2005. 16 s.
  7. Frolova O.H. Zlochyny, poviazani z bankrutstvom v Ukraini: kryminalno-pravova kharakterystyka : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.08 / Kyivskiy nats. un-t imeni T. Shevchenka. Kyiv, 2006. 24 s.
  8. Butyrskaya I. Vidpovidalnist osib, shcho kontroliuiut borzhnyka, u spravi pro bankrutstvo. Pravo Ukrainy. 2018. № 98-110.